

Lagutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av rättegångsbalken och till vissa lagar som har samband med den

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av rättegångsbalken och till vissa lagar som har samband med den (RP 200/2017 rd): Ärendet har remitterats till lagutskottet för betänkande och till grundlagsutskottet för utlåtande.

Utlåtande

Utlåtande har lämnats av
- grundlagsutskottet GrUU 5/2018 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Kirsi Pulkkinen, justitieministeriet
- regeringssekreterare Juho Martikainen, justitieministeriet
- polisinspektör Juha Tuovinen, inrikesministeriet
- tf referendarieråd Jarmo Hirvonen, Riksdagens justitieombudsmans kansli
- president Timo Esko, högsta domstolen
- justitieråd Jukka Sippo, högsta domstolen
- president Kenneth Nygård, Åbo hovrätt
- lagman Tuomas Nurmi, Helsingfors tingsrätt
- statsåklagare Leena Metsäpelto, Riksåklagarämbetet
- verkställighetschef Tauno Aalto, Rättsregistercentralen
- jurist Anna-Liisa Sandvik, Brottspåföljdsmyndigheten
- ledande förvaltningsfogde Jorma Niinivirta, Riksfogdeämbetet
- advokat Markku Fredman, Finlands Advokatförbund
- advokat Kenneth Svartström, Finlands Advokatförbund
- professor Mikko Vuorenmaa.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- finansministeriet
- Helsingfors hovrätt
- Birkalands tingsrätt

Betänkande LaUB 2/2018 rd

- åklagarämbetet i Östra Nyland
- Kymmenedalens rättshjälpsbyrå
- Polisstyrelsen
- Finlands Lekmannadomare rf
- Finlands domareförening rf.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår ändringar i rättegångsbalken, lagen om rättegång i brottmål, förundersökningslagen och lagen om verkställighet av böter. Avsikten med de föreslagna ändringarna är att förenkla rättsprocesserna i de allmänna domstolarna.

Enligt förslaget ska tingsrättens domförhet i brottmål i en sammansättning med en domare utvidgas. Ett brottmål ska kunna behandlas i en sammansättning med en domare om det för den gärning som avses i åtalet kan dömas ut fängelse i högst fyra år. Som en ny alternativ sammansättning i tingsrätten föreslås en sammansättning med två domare. En sammansättning med en domare ska i såväl brottmål som tvistemål kunna förstärkas med ytterligare en lagfaren ledamot, om det är motiverat med hänsyn till målets eller ärendets art eller omfattning eller av någon annan särskild orsak.

Den sammansättning i vilken högsta domstolen är domför förenklas i vissa kategorier av ärenden. Högsta domstolen ska, om den är enig, vara domför i en sammansättning med tre ledamöter, om besvären gäller förutsättningar för meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning. Ett ärende som gäller besvärstillstånd ska kunna handläggas också i en sammansättning med en ledamot, om det är klart att förutsättningar för meddelande av besvärstillstånd inte föreligger. Sammansättningen för domförhet förenklas också i vissa ärenden som gäller extraordinärt ändringssökande.

I fråga om skriftligt förfarande föreslås det att svaranden ska delges åklagarens påföljdsståndpunkt, som ska innehålla straffarten och den maximala storleken på straffet.

För att underlätta stämning av personer som är svåra att nå föreslås det att åklagaren kan förordna att den misstänkte efter avslutad förundersökning ska stanna på förundersökningsmyndighetens verksamhetsställe i högst sex timmar för att delges stämning.

Det föreslås att den åtalades skyldighet att vara personligen närvarande vid huvudförhandlingen ska lindras. Svaranden i ett brottmål ska även i fortsättningen vara personligen närvarande vid huvudförhandlingen, om domstolen anser att svarandens närvaro behövs för utredningen av målet. Svarandens närvaroplikt lindras ändå så att en svarande som inte är minderårig inte längre måste höras personligen vid huvudförhandlingen för att han eller hon ska kunna dömas till fängelse. Om domstolen anser att det inte behövs att svaranden är personligen närvarande, räcker det att svaranden vid huvudförhandlingen företräds av ett ombud. Enligt förslaget ska svaranden dock i regel vara personligen närvarande vid huvudförhandlingen i tingsrätten, om han eller hon åtalas för ett brott där det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst sex år. Det föreslås att närvaroplikten för en häktad svarande lindras på så sätt att domstolen kan besluta att svaranden inte behöver vara personligen närvarande under hela huvudförhandlingen.

Betänkande LaUB 2/2018 rd

Användningen av videolänk i rättegångar ska utvidgas. Svaranden i ett brottmål ska ha möjlighet att delta i muntlig förhandling via videolänk också i andra fall än för att höras i bevissyfte. Deltagande i muntlig förhandling via videolänk ersätter då personlig närvaro. Även åklagaren, den som är part i ett tvistemål och partens rättegångsbiträde eller rättegångsombud ska ha möjlighet att delta i muntlig förhandling via videolänk.

Lagen om verkställighet av böter föreslås bli ändrad så att betalningstid för att betala böterna kan fås även efter det att förvandlingsstraff har dömts ut. Samtidigt slopas möjligheten att få betalningstid medan ett ärende om förvandlingsstraff behandlas i domstolen. Dessutom föreslås det att videolänk ska kunna användas vid behandlingen av ett ärende som gäller förvandlingsstraff.

Lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2019.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Regeringen föreslår ändringar i rättegångsbalken (RB), lagen om rättegång i brottmål (BRL), förundersökningslagen och lagen om verkställighet av böter. Avsikten med de föreslagna ändringarna är att förenkla rättsprocesserna i de allmänna domstolarna. Målet är att förkorta behandlingstiderna vid domstolarna bland annat genom smidigare regler för domstolarnas sammansättningar och att ge domstolarna möjlighet att koncentrera sig på sina kärnuppgifter. Genom förenkling av rättsprocesserna anpassas även domstolarnas verksamhet till de besparingar i domstolarnas omkostnader som redan ingår i ramarna för statsfinanserna.

Lagutskottet anser att utgångspunkten för propositionen är viktig. Det handlar om att säkerställa rättssäkerheten trots utgiftstrycket och besparingarna inom rättsvården. Trots det som sägs ovan anser utskottet att bland annat målet att förkorta domstolarnas behandlingstider och ge domstolarna bättre möjlighet att koncentrera sig på sina kärnuppgifter är synnerligen centrala utvecklingsmål inom rättsvården.

Sammantaget anser lagutskottet lagförslagen vara behövliga och angelägna. Utskottet tillstyrker lagförslagen, men med följande kommentarer och ändringsförslag.

Enklare sammansättning i tingsrätterna

I propositionen föreslår regeringen att tingsrättens domförhet i en sammansättning med en domare utvidgas i brottmål (2 kap. 6 § i lagförslag 1). Enligt förslaget ska användningen av en sammansättning med en domare utvidgas så att ett brottmål kan handläggas i en sådan sammansättning, om det för den gärning som avses i åtalet kan dömas ut fängelse i högst fyra år. I nuläget kan ett brottmål i tingsrätten handläggas i en sammansättning med en domare, om det för den gärning som avses i åtalet kan dömas ut fängelse i högst två år. Dessutom kan en domare ensam handlägga tio i lagen särskilt uppräknade brott samt straffbara försök till sådana brott.

Betänkande LaUB 2/2018 rd

I propositionen föreslås dessutom som en ny alternativ sammansättning i tingsrätten en sammansättning med två domare. En sammansättning med en domare ska i såväl brottmål som tvistemål kunna förstärkas med ytterligare en lagfaren ledamot, om det är motiverat med hänsyn till målets eller ärendets art eller omfattning eller av någon annan särskild orsak (2 kap. 11 § i lagförslag 1). För närvarande kan ett brottmål handläggas också i en sammansättning med tre domare om det ska anses motiverat med hänsyn till målets art eller av något annat särskilt skäl (2 kap. 1 § 2 mom. i RB). Denna bestämmelse föreslås inte bli ändrad. I brottmål är en tingsrätt domföra i en sammansättning med ordföranden och två nämndemen (2 kap. 1 § 1 mom. i RB). Denna så kallade nämndemannasammansättning kan förstärkas med ytterligare en domare eller en nämndeman eller med båda (2 kap. 11 § i RB). Inte heller i dessa gällande bestämmelser föreslås det några innehållsmässiga ändringar.

Lagutskottet konstaterar att förslaget om att utvidga tingsrättens domförhet i en sammansättning med en domare är ett betydande ändringsförslag när det gäller den domföra sammansättningen. Utskottet påpekar ändå att de mål som kan handläggas i en sammansättning med en domare redan nu inbegriper de grova gärningsformerna av flera brott för vilka maximistrafvet är strängare än fängelse i två år (2 kap. 6 § i RB). Dessutom kommer enligt propositionen inte alla brott för vilka det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i högst fyra år att överföras till en sammansättning med en domare, eftersom en del av brotten handläggs i en starkare sammansättning på grund av ärendets art eller de övriga brott som ingår i åtalet (RP, s. 24). I propositionen föreslår regeringen dessutom en sammansättning med två domare som ett nytt alternativ.

I ljuset av det som sägs ovan anser lagutskottet att den föreslagna utvidgade användningen av en sammansättning med en domare i kombination med den nya alternativa sammansättningen med två domare är motiverad och förenlig med kraven på rättssäkerhet. Utskottet anser att det med tanke på en ändamålsenlig resursanvändning och för att säkerställa rättssäkerheten är motiverat att domstolarna inom ramarna för den prövningsrätt som lagstiftningen ger överväger i vilken sammansättning ett enskilt mål behöver handläggas. Det är helt klart befogat att handlägga enkla mål i en lättare sammansättning för att kunna trygga de resurser som krävs för handläggning av mer komplicerade mål. Det är precis som framgår av propositionen klart att om det är motiverat med hänsyn till målets eller ärendets art eller omfattning eller av någon annan särskild orsak, ska en starkare sammansättning än en endomarsammansättning användas vid handläggningen av ett mål så att parternas rättsskydd kan garanteras i alla lägen.

Enklare sammansättning i högsta domstolen

Regeringen föreslår att den domföra sammansättningen i högsta domstolen förenklas i vissa kategorier av mål. Högsta domstolen ska i stället för med nuvarande fem ledamöter vara domföra i en sammansättning med tre ledamöter, om besvären gäller förutsättningarna för meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning (2 kap. 9 § 2 mom. i lagförslag 1). Ett villkor är att sammansättningen med tre ledamöter är enig om avgörandet. I ett ärende som gäller extraordinärt ändringsökande ska högsta domstolen vara domföra i en sammansättning med tre ledamöter i stället för fem även när ansökan bifalls, om sammansättningen är enig (2 kap. 10 § 1 mom. i lagförslag 1). För närvarande kan ett ärende som gäller extraordinärt ändringssökande handläggas i en sammansättning med tre ledamöter endast om ansökan enhälligt avslås eller avvisas.

Betänkande LaUB 2/2018 rd

Lagutskottet anser att de ändringsförslag som behandlas ovan är befogade. De föreslagna ändringarna gör det bland annat möjligt att rikta högsta domstolens resurser enligt målens och ärendenas art på ett klart bättre sätt än i dag.

Regeringen föreslår också att bestämmelserna om sammansättningen i besvärstillståndsärenden kompletteras så att högsta domstolen är domför också med en ledamot, om det är klart att det inte finns förutsättningar att meddela besvärstillstånd (2 kap. 9 § 3 mom. i lagförslag 1). I oklara fall ska ärendet behandlas i en större sammansättning. I dag handläggs besvärstillståndsärenden i allmänhet i en sammansättning med två eller tre domare. Grundlagsutskottet säger i sitt utlåtande om propositionen (GrUU 5/2018 rd, s. 3—4) att den föreslagna bestämmelsen om behandling av ärenden om besvärstillstånd inte strider mot grundlagen. Enligt utlåtandet vore det dock med hänsyn till rättssäkerheten bättre att ytterligare höja kraven för när en sammansättning med en ledamot ensam kan användas.

Lagutskottet anser att den föreslagna ändringen av bestämmelserna om sammansättningen i besvärstillståndsärenden i princip är motiverad. Såsom framgår av propositionsmotiven (RP, s. 27) kan man genom att förenkla sammansättningen i högsta domstolen i enkla och klara ärenden överföra resurser till handläggningen av mer krävande ärenden och förbättra högsta domstolens möjligheter att koncentrera sig på sin huvuduppgift, att meddela prejudikat som styr rättskipningen. En mer ändamålsenlig inriktning av arbetsinsatsen för ledamöterna i högsta domstolen leder också till kortare behandlingstider.

Enligt den föreslagna bestämmelsen ska en endomarsammansättning användas bara om det är klart att det inte finns förutsättningar att meddela besvärstillstånd. Enligt motiven till bestämmelsen kan det bli fråga om sådana ansökningar om besvärstillstånd där förutsättningarna för beviljande av besvärstillstånd enligt en objektiv bedömning uppenbart inte uppfylls (RP, s. 35). Kravet för att kunna använda en sammansättning med en ledamot, som det hänvisas till i grundlagsutskottets utlåtande, är således högt, menar lagutskottet. Lagutskottet fäster också uppmärksamhet vid den omständighet som nämns i propositionsmotiven, nämligen att utöver ledamoten deltar också föredraganden alltid i avgörandet av ärendet. Om de är av olika åsikt, är ärendet inte klart och ska då hänskjutas till en bredare sammansättning. En annan viktig sak är enligt utskottet att det sägs i motiven att det är befogat att organisera arbetet i högsta domstolen på ett sådant sätt att de ledamöter och föredragande som har tillräcklig erfarenhet av högsta domstolens praxis för besvärstillstånd deltar i behandlingen av ärenden i en sammansättning med en ledamot. Utskottet betonar ändå att den föreslagna bestämmelsen endast ska tillämpas i sådana besvärstillståndsärenden där det inte finns några prövningsfrågor som kräver kollegialt beslutsfattande och där det är uppenbart att förutsättningarna för att meddela besvärstillstånd inte uppfylls.

I ljuset av det som sägs ovan och grundlagsutskottets anmärkning om bestämmelsen föreslår lagutskottet att 2 kap. 9 § 3 mom. i lagförslag 1 ändras så att endomarsammansättning kan användas endast om det är uppenbart att det inte finns förutsättningar att meddela besvärstillstånd.

Den åtalades skyldighet att personligen delta i rättegången

Enligt den gällande huvudregeln (8 kap. 1 § i BRL) ska den åtalade vara personligen närvarande vid en huvudförhandling i tingsrätten om inte domstolen anser att den åtalades personliga närva-

Betänkande LaUB 2/2018 rd

ro inte behövs för utredningen av målet. Vid muntlig förhandling i hovrätten ska den åtalade vara personligen närvarande om det anses nödvändigt för utredningen av målet. Enligt de allmänna straffprocessuella principerna ska den åtalade i regel ändå alltid företräddas av åtminstone ett rättegångsombud. För att en åtalad ska kunna dömas till fängelsestraff krävs det i dag (8 kap. 13 § i BRL) att han eller hon har hörts personligen vid huvudförhandlingen. I hovrätten kan en åtalad ändå under vissa förutsättningar dömas till fängelsestraff om hans eller hennes försvar vid huvudförhandlingen är ordnat på behörigt sätt (8 kap. 13 § 2 mom. i BRL).

Ett ärende kan emellertid avgöras trots att svaranden inte är personligen närvarande vid huvudförhandlingen, under de förutsättningar som anges i 8 kap. 11 och 12 § i lagen om rättegång i brottmål. Det förutsätts då att svaranden har kallats till domstolen vid äventyr av sådan påföljd och att hans eller hennes närvaro inte är nödvändig för utredningen av målet. För att ett mål ska kunna avgöras i dessa situationer krävs det inte heller att svaranden vid huvudförhandlingen företräddas av ett ombud. Svaranden kan då dömas till fängelse i högst tre månader eller, om svaranden samtycker till att målet avgörs trots hans eller hennes utevaro, till fängelse i högst sex månader.

En häktad svarande ska i dag vara personligen närvarande när domstolen handlägger det brott som han eller hon är häktad för (8 kap. 3 § i BRL).

I regeringens proposition (8 kap. 3 § i lagförslag 2) utgår man från att svaranden i ett brottmål även i fortsättningen ska vara personligen närvarande vid huvudförhandlingen, om domstolen anser att svarandens närvaro behövs för utredningen av målet. Ett ytterligare kriterium jämfört med nuläget är att domstolen anser det behövligt att den åtalade är närvarande av något annat skäl. I propositionen föreslås det emellertid en bestämmelse som innebär att den åtalades skyldighet att vara personligen närvarande vid huvudförhandlingen lindras på två olika sätt (8 kap. 3 § i lagförslag 2). Svarandens närvaroplikt lindras för det första så att en svarande som inte är minderårig inte längre måste höras personligen vid huvudförhandlingen för att han eller hon ska kunna dömas till fängelse. Om inte domstolen anser att svaranden behöver vara personligen närvarande, räcker det att svaranden vid huvudförhandlingen företräddas av ett ombud. Svaranden ska dock vara personligen närvarande vid huvudförhandlingen i tingsrätten om han eller hon åtalas för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst sex år. Den sistnämnda närvaroplikten gäller inte behandling i hovrätten. Domstolen, det vill säga tingsrätten, kan dock besluta att svaranden i detta fall inte behöver vara personligen närvarande under hela huvudförhandlingen.

För det andra lindras närvaroplikten för en svarande som är häktad. Huvudregeln är fortfarande att en häktad svarande ska vara personligen närvarande vid den huvudförhandling där man behandlar åtalet för det brott för vilket svaranden är häktad. Domstolen kan emellertid i fortsättningen besluta att en häktad svarande inte behöver vara personligen närvarande under hela huvudförhandlingen.

Dessutom ska bestämmelserna i 8 kap. 11 och 12 § om att ett mål kan prövas och avgöras trots svarandens utevaro också framöver vara ett undantag från de ovannämnda bestämmelserna om att en åtalad ska delta personligen i rättegången. I de bestämmelserna föreslås det innehållsliga ändringar endast när det gäller behandling trots svarandens utevaro med svarandens samtycke i 12 §,

Betänkande LaUB 2/2018 rd

så att maximistraflet föreslås vara fängelse i nio månader i stället för sex månader som i dag (8 kap. 12 § i lagförslag 2). Maximistraflet ska vara detsamma som i det skriftliga förfarandet enligt lagens 5 a kap.

Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande om propositionen (GrUU 5/2018 rd, s. 4) bedömt den föreslagna 8 kap. 3 § och den åtalades skyldighet att personligen delta i rättegången. Utskottet hänvisar i sitt utlåtande till Europadomstolens rättspraxis när det gäller betydelsen av den svarandes närvaro vid ordnandet av en rättvis rättegång (t.ex. Hermi mot Italien, 18.10.2006). Domstolen ansåg att det är möjligt att avstå från närvarorätten om det sker frivilligt och uttryckligen eller på annat sätt entydigt och om inget viktigt allmänt intresse kräver att den svarande är närvarande. Grundlagsutskottet säger i sitt utlåtande att den föreslagna bestämmelsen innebär ett principiellt avsteg från den grundläggande regeln att den svarande ska vara personligen närvarande vid en brottmålsrättegång som gäller honom eller henne. Med hänsyn till Europadomstolens praxis enligt ovan säger grundlagsutskottet ändå i sitt utlåtande att den föreslagna ändringen inte strider mot 21 § i grundlagen. Enligt utlåtandet bör lagutskottet ändå noggrant pröva tillämpningsområdet för bestämmelsen särskilt i fråga om maximilängden för straff som döms ut trots svarandens utevaro.

Lagutskottet konstaterar att man tack vare lindrad närvaroplikt för den åtalade kan minska antalet sammanträden som ställs in till följd av den åtalades utevaro, vilket effektiviserar straffprocessen och förkortar rättegångarna. Inställda sammanträden orsakar betydande olägenheter bland annat i form av fördröjda rättegångar, onödiga kostnader och onödiga besök av andra parter i domstolarna. Av dessa orsaker ser lagutskottet generellt sett positivt på de föreslagna lindringarna. Utskottet har ingenting att anmärka på det förslag som gäller en häktad svarandes närvaro. Till övriga delar framför utskottet följande.

Som det konstateras ovan innebär förslaget att huvudregeln fortfarande är att svaranden ska vara personligen närvarande vid huvudförhandlingen, om inte domstolen anser att svarandens personliga närvaro inte behövs för utredningen av målet. Svaranden ska dock alltid höras personligen i tingsrätten om han eller hon åtalas för ett brott där det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst sex år. Sådana brott är till exempel följande brott enligt strafflagen: våldtäkt enligt 20 kap. 1 §, rån enligt 31 kap. 1 §, grovt dödsvållande enligt 21 kap. 9 §, grovt koppleri enligt 20 kap. 9 a § och människohandel enligt 25 kap. 3 §. Lagutskottet anser att skyldigheten att höra svaranden personligen är motiverad i dessa fall, eftersom det handlar om synnerligen allvarliga brottmål.

Enligt den föreslagna bestämmelsen kan dock för det första sådana brott där det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i högst fem år behandlas i tingsrätten trots att svaranden inte är personligen närvarande. Det finns bara ett fåtal sådana straffbestämmelser i strafflagen, endast brott emot familjerättigheter enligt 18 kap. 2 och 3 §, grov dataskadegörelse enligt 35 kap. 3 b §, grovt störande av post- och teletrafik enligt 38 kap. 6 § och grov systemstörning enligt 38 kap. 7 b §. Utöver dessa brott kan brott för vilka maximistraflet är fängelse i fyra år eller mindre behandlas trots att den åtalade inte är personligen närvarande. De sistnämnda brotten kommer att utgöra merparten av de fall där ett ärende i enlighet med tillämpningsområdet för bestämmelsen kan behandlas trots att svaranden inte är personligen närvarande. De brotten utgör också en stor del av de brott som behandlas i tingsrätterna. Eftersom de påföljder som döms ut i praktiken ändå inte når upp till de maximistraf som avses i straffskalorna kommer bestämmelsen om skyldigheten att höra den

Betänkande LaUB 2/2018 rd

åtalade personligen i hög grad att täcka de situationer där en svarande döms till ett långt fängelsestraff.

Lagutskottet anser att den åtalades närvaro i tingsrätten i regel är behövlig när man behandlar ett allvarligt brottmål som kan leda till ett långt fängelsestraff för svaranden. Att gränsen dras vid ett maximistraff på sex år kommer på det sätt som sägs ovan i praktiken att leda till att svaranden alltid måste höras om han eller hon döms till ett långt fängelsestraff.

Utskottet anser att strukturen i den föreslagna regleringen är motiverad, dvs. att behandling trots att svaranden inte är personligen närvarande grundar sig på straffskalan för brottet. En alternativ reglering där man genom lag skulle föreskriva om maximilängden (in concreto) för de straff som kan dömas ut trots svarandens utevaro skulle vara problematisk eftersom den skulle kräva påföljdsprövning på förhand. Ett sådant regleringsalternativ skulle också vara alltför schematiskt när man beaktar att straffmätningen påverkas inte bara av det åtalade brottet, utan också av bestämmelserna om beaktande av tidigare utdömda straff.

Enligt propositionen föreskrivs det i lagen om de situationer där svaranden alltid ska höras personligen och domstolen inte kan göra undantag från den skyldigheten utifrån prövning. Huvudregeln är att en häktad svarande som åtalas för ett allvarligt brott också framöver ska vara personligen närvarande vid huvudförhandlingen. En minderårig svarande ska inte kunna dömas till fängelsestraff utan att ha hörts personligen. Förslaget innebär inte att svarande i andra situationer skulle ha rätt att utebli från sammanträdet. I de fallen får domstolen dock pröva om svaranden är skyldig att vara personligen närvarande. En svarande ska vara personligen närvarande vid huvudförhandlingen alltid när domstolen anser att svarandens närvaro behövs för utredningen av målet eller av något annat skäl. Den åtalade har givetvis alltid rätt att vara närvarande.

Sammantaget anser lagutskottet att den föreslagna regleringen om att lindra svarandens närvaroplikt kan godtas. Utskottet poängterar ändå att domstolen i sin prövning av närvaroplikten noggrant ska beakta kraven på en rättvis rättegång. Personlig närvaro behövs självfallet om svaranden ska höras i bevissyfte. Även en utredning av till exempel omständigheter som hänför sig till straffmätningen kan förutsätta att svaranden hörs personligen. Med tanke på en behörig straffprövning är behovet av att svaranden är personligen närvarande större ju strängare straff det är fråga om. Också med tanke på de psykologiska aspekterna är det av betydelse att den åtalade konkret är närvarande vid domstolens sammanträde och således tvingas godkänna följderna av sin gärning. Dessutom kan det också med tanke på offren i vissa fall vara av betydelse att de ser att den åtalade ställs inför rätta för sin gärning och att de får möjlighet att behandla eventuella trauman som gärningsmannen orsakat.

De undantag som nu föreslås från skyldigheten för den åtalade att vara personligen närvarande är ändå betydande. Därför anser utskottet att det är viktigt att följa hur de ändringar som föreslås i propositionen fungerar och vilka konsekvenser de har.

Lagutskottet fäster uppmärksamhet vid att målsäganden i ett brottmål på samma sätt som svaranden åläggs att infinna sig personligen till huvudförhandlingen om hans eller hennes personliga närvaro behövs för utredningen av målet (8 kap. 1 § 1 mom. och 2 § 1 mom. i BRL). Dessa bestämmelser föreslås inte bli ändrade. Svarandens närvaroplikt är striktare än målsägandens, efter-

Betänkande LaUB 2/2018 rd

som en svarande är skyldig att infinna sig personligen till huvudförhandlingen dels för att höras i bevissyfte, dels också i de andra situationer som nämns i 8 kap. 3 § 2 och 3 mom. i lagförslag 2.

Lagutskottet konstaterar för tydlighetens skull att enligt gällande 5 b kap. 2 § 2 mom. i lagen om rättegång i brottmål, som inte föreslås bli ändrad i lagförslag 2, ska svaranden vara personligen närvarande vid en erkännanderättegång. Enligt gällande 6 § i samma kapitel iakttas vid en erkännanderättegång i övrigt vad som föreskrivs om behandling av brottmål. Det framgår således av de bestämmelserna att sådana bestämmelser om svarandens närvaro som finns någon annanstans i lag inte tillämpas på erkännanderättegång.

Lagutskottet har inget att anmärka på att det maximistraff som med svarandens samtycke kan dömas ut vid behandling trots svarandens utevaro enligt 8 kap. 12 § i lagförslag 2 höjs från sex till nio månader. Det finns ändå problem med användningen av det förfarandet, som det föreskrivs om redan nu i gällande 8 kap. 12 §. Det gäller bland annat behovet av påföljdsprövning på förhand i fråga om sådana regleringsalternativ där det genom lag föreskrivs om de maximistraff som kan dömas ut i den åtalades utevaro. Utskottet betonar det som också sägs i propositionsmotiven (RP, s. 47), det vill säga att domstolen såsom för närvarande noggrant ska överväga huruvida ett brottmål kan utredas på ett tillfredsställande sätt trots svarandens utevaro. Domstolens skyldighet att pröva saken accentueras mer ju strängare straff det är fråga om.

Skyldighet att stanna kvar på förundersökningsmyndighetens verksamhetsställe för delgivning av stämning

I 10 kap. 2 a § i lagförslag 3 föreslås det att åklagaren ska kunna förordna att den misstänkte efter avslutad förundersökning ska stanna på förundersökningsmyndighetens verksamhetsställe i högst sex timmar för att delges stämning. Om den misstänkte inte frivilligt iakttar förordnandet kan han eller hon hindras från att avlägsna sig.

Grundlagsutskottet anser i sitt utlåtande om propositionen (GrUU 5/2018 rd, s. 4—5) att det har framförts godtagbara grunder för den tämligen kortvariga inskränkningen av den personliga friheten och för frihetsberövandet, och eftersom den föreslagna bestämmelsen är noggrant avgränsad och exakt utgör den inget problem med avseende på 7 § i grundlagen. Utskottet konstaterar ändå i sitt utlåtande att lagutskottet bör granska vilka konsekvenser den föreslagna skyldigheten har för den enskildes processuella rättigheter. Grundlagsutskottet anser att det är viktigt att den föreslagna regleringen inte leder till att exempelvis en stämningsansökning som delges en utlänning översätts undermåligt inom ramen för tidsgränsen för skyldigheten att stanna kvar.

Lagutskottet konstaterar att den föreslagna bestämmelsen endast kan tillämpas i situationer där man använder den så kallade modellen med en kontaktpunkt i brottmål. Då sker förundersökning, åtalsprövning och anhängiggörande av ett ärende genom stämning medan den misstänkte befinner sig hos förundersökningsmyndigheten. Som det framgår av propositionsmotiven (RP, s. 22) är syftet med förslaget att öka användningen av modellen med en kontaktpunkt och göra det lättare att stämma personer som är svåra att nå. Utskottet ställer sig i princip bakom förslaget och dess syfte.

Betänkande LaUB 2/2018 rd

Lagutskottet betonar ändå att modellen med en kontaktpunkt endast ska användas om detta inte äventyrar den misstänktes rättsskydd. Utskottet poängterar att det således är ett krav för att den föreslagna bestämmelsen ska kunna tillämpas att rättssäkerhetsgarantierna kan uppfyllas inom ramen för den tidsgräns som gäller för skyldigheten att stanna kvar. Det kan till exempel handla om behov av översättning, tolkning eller rättshjälp.

Utskottet noterar att det också i propositionsmotiven (RP, s. 49) sägs att det för att den föreslagna bestämmelsen ska kunna tillämpas i praktiken krävs samarbete mellan förundersökningsmyndigheten och åklagaren så att åtalsprövning kan verkställas omedelbart när förundersökningen ger förutsättningar för det. I anslutning till detta anser utskottet det viktigt att tillämpningen av principen om en kontaktpunkt tryggas också inom åklagarväsendet, vid behov genom lämpliga jourarrangemang.

Enligt information till utskottet kommer man att följa de praktiska konsekvenserna av den föreslagna bestämmelsen om skyldigheten att stanna kvar. Enligt uppgift ingår en del snabbare straffprocessuella förfaranden, såsom tillämpning av principen om en kontaktpunkt, också i justitieministeriets forskningsplan. I vissa situationer kan det till exempel vara svårt att inom den tidsgräns som den principen medger utreda den skada som målsäganden orsakats. Här anser utskottet det viktigt att följa användningen av principen också när det gäller de frågor som anknyter till eventuella skadeståndsanspråk från målsägande. Utskottet ser det bland annat som viktigt att följa i vilken utsträckning frågor som gäller utredning av skadeståndsanspråk från målsägande försvarar eller minskar användningen av principen och i vilken mån det är möjligt att i stämningen uppe exempelvis skador i form av en uppskattning eller ett maximibelopp.

Utvidgad användning av videolänk

Regeringen föreslår att möjligheten att använda videolänk vid rättegångar ska utvidgas. För närvarande kan videolänk användas när parter, vittnen eller sakkunniga hörs i bevissyfte. Enligt den gällande lagen kan målsäganden delta i muntlig förhandling via distanskontakt också i andra fall än för att höras i bevissyfte, om de förutsättningar som anges i 17 kap. 52 § i rättegångsbalken är uppfyllda.

I fråga om brottmål föreslås det i propositionen (8 kap. 13 § i lagförslag 2) att svaranden i ett brottmål ska ha möjlighet att delta i muntlig förhandling via videolänk också i andra fall än för att höras i bevissyfte. Det ska i fortsättningen vara möjligt för målsäganden att delta i muntlig förhandling i andra fall än för att höras i bevissyfte utan de förutsättningar som anges i 17 kap. 52 § i rättegångsbalken. Även åklagaren ska kunna delta i muntlig förhandling via videolänk. I propositionen föreslår regeringen dessutom att svarandens eller målsägandens lagliga företrädare och rättegångsbiträde eller rättegångsombud ska kunna delta i muntlig förhandling via videolänk.

Användningen av videolänk ska på motsvarande sätt utvidgas i fråga om tvistemål (12 kap. 8 § i lagförslag 1). En part i ett tvistemål ska ha möjlighet att delta i muntlig förhandling via videolänk också i andra fall än för att höras i bevissyfte. Möjligheten att använda videolänk utvidgas till att gälla också partens lagliga företrädare och rättegångsbiträde eller rättegångsombud.

Betänkande LaUB 2/2018 rd

Lagutskottet anser att det är motiverat att utvidga möjligheten att använda videolänk på det föreslagna sättet som ett led i att förenkla rättsprocesserna. Det är också viktigt att öka användningen av videolänk i ett läge där strukturreformen av tingsrätterna enligt den proposition (RP 270/2016 rd) som riksdagen godkände i november 2017 kommer att minska antalet tingsrätter, vilket medför längre avstånd till tingsrätten i en del fall.

För att de föreslagna bestämmelserna och användningen av videolänk ska vara godtagbara är det enligt utskottet väsentligt att det i enlighet med bestämmelserna krävs samtycke av en part såväl i brottmål som i tvistemål för att använda videolänk och att domstolen anser att det är lämpligt att använda videolänk. Utskottet understryker att domstolen från fall till fall ska bedöma om det är lämpligt att använda videolänk med tanke på en rättvis rättegång.

Enligt uppgift till utskottet förutsätter den ökade användningen av videolänk nya investeringar i anordningar för videokonferens. Den ökade användningen av videolänk beaktas bland annat som en del av det projekt för utrustningen i rättssalarna som pågår i samband med arbetet med att utveckla tingsrättsnätverket. Lagutskottet betonar att de krav som ställs på en rättvis rättegång i Europakonventionen och i Europadomstolens rättspraxis ska beaktas i projekt som gäller utvidgning av användningen av videolänk. Videolänken ska hålla tillräckligt hög kvalitet så att svaranden genom att använda den verkligen kan delta i rättegången. Svaranden ska kunna höra och se de andra delaktiga i rättegången och vice versa. Svarandens biträde ska ha rätt att delta i rättegången på svarandens placeringsort eller i sammanträdessalen, och svaranden ska ha möjlighet att rådgöra med sitt biträde på ett konfidentiellt och effektivt sätt. De här kraven på en rättvis rättegång ska beaktas också vid tillämpning av de föreslagna bestämmelserna.

När det gäller möjligheten att utnyttja videoteknik påminner lagutskottet om det uttalande som riksdagen godkände i samband med behandlingen av regeringens proposition om utvidgning av systemet med tillstånd till fortsatt handläggning (RP 246/2014 rd — RSv 308/2014 rd). Enligt uttalandet förutsätter riksdagen att regeringen snabbt utreder behovet av och möjligheterna att införa ett system där fullföljdsdomstolen tar emot muntlig bevisning med hjälp av ljud- och bildupptagningar som gjorts i tingsrätten.

Uppföljning

Den nu aktuella propositionen innehåller ändringar i rättsprocesserna som är betydande både principiellt och från praktisk synpunkt. Lagutskottet anser därför att det är viktigt att justitieministeriet följer hur reformen fungerar och vilka konsekvenser den har, särskilt när det gäller bestämmelserna om domstolarnas sammansättningar och om den åtalades personliga närvaro vid rättegången. Utskottet förutsätter att justitieministeriet före utgången av 2023 lämnar utskottet en utredning om saken. Utskottet föreslår att riksdagen godkänner ett uttalande (*Utskottets förslag till uttalande*).

FÖRSLAG TILL BESLUT

Lagutskottets förslag till beslut:

Betänkande LaUB 2/2018 rd

Riksdagen godkänner lagförslag 2—4 i proposition RP 200/2017 rd utan ändringar.

Riksdagen godkänner lagförslag 1 i proposition RP 200/2017 rd med ändringar. (**Utskottets ändringsförslag**)

Riksdagen godkänner ett uttalande. (**Utskottets förslag till uttalande**)

Utskottets ändringsförslag

1.

Lag

om ändring av rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i rättegångsbalken 2 kap. 6 §, 8 § 2 mom. 2 punkten och 9—11 §, 5 kap. 5 § 1 mom., 6 och 15 d §, 6 kap. 11 §, 12 kap. 33 § 2 mom. samt 26 kap. 18 § 1 mom. och 20 § 1 mom., sådana de lyder, 2 kap. 6, 9 och 11 § i lag 683/2016, 2 kap. 8 § 2 mom. 2 punkten och 26 kap. 20 § 1 mom. i lag 381/2003, 2 kap. 10 § i lag 666/2005, 5 kap. 5 § 1 mom. och 15 d § i lag 768/2002, 5 kap. 6 § och 6 kap. 11 § i lag 1052/1991, 12 kap. 33 § 2 mom. i lag 244/2006 samt 26 kap. 18 § 1 mom. i lag 165/1998, samt

fogas till 2 kap. en ny 10 a §, till 12 kap. en ny 8 §, i stället för den 8 § som upphävts genom lag 690/1997, och en ny mellanrubrik före paragrafen samt till 31 kap. 14 a § 1 mom., sådant det lyder i lag 666/2005, en ny 1 a-punkt samt till kapitlet en ny 19 § och en ny mellanrubrik före paragrafen som följer:

2 kap.

Om domförhet

6§

I brottmål är tingsrätten domför även med ordföranden ensam, om det inte för något av de enskilda brott som avses i åtalet under de omständigheter som anges där föreskrivs strängare straff än fängelse i högst fyra år.

Betänkande LaUB 2/2018 rd

8 §

En ledamot kan dock ensam

2) avgöra ett ärende, om ändringsansökan har återtagits helt,

9 §

Högsta domstolen är domför med fem ledamöter, om inte något annat föreskrivs i lag. Bestämmelser om hänskjutande av ärenden till plenum eller förstärkt avdelning finns i lagen om högsta domstolen (665/2005).

Högsta domstolen är domför även i en sammansättning med tre ledamöter om besvären gäller sådana förutsättningar för meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning som avses i 25 a kap. 11 §, om sammansättningen är enig om avgörandet.

Ett ärende som gäller meddelande av besvärstillstånd behandlas och avgörs i en sammansättning med två eller tre ledamöter. Om ett ärende behandlas i en sammansättning med två ledamöter, ska ärendet hänskjutas till en sammansättning med tre ledamöter för avgörande, om sammansättningen med två ledamöter så beslutar eller om sammansättningen inte är enig om avgörandet. Om det emellertid är **uppenbart** att det inte finns förutsättningar att meddela besvärstillstånd, kan ärendet behandlas och avgöras även av en ledamot ensam. Om en ansökan om besvärstillstånd eller en del av den i enlighet med 30 kap. 3 § 4 mom. har överförts för att behandlas i samband med besvären, beslutar den sammansättning som behandlar besvären om besvärstillståndet.

En ledamot får ensam besluta om en särskild åtgärd, om en säkringsåtgärd, om förbud mot eller avbrytande av verkställighet och om andra interimistiska åtgärder samt behandla och avgöra ett ärende, om ändringsansökan har återtagits helt.

10 §

Ett ärende som gäller extraordinärt ändringssökande kan i högsta domstolen behandlas och avgöras också i en sammansättning med tre ledamöter, om sammansättningen är enig om avgörandet.

En ledamot kan ensam

1) avvisa en i 31 kap. 19 § avsedd ny ansökan om extraordinärt ändringssökande i samma ärende,

2) avvisa en ansökan som gäller klagan på grund av domvilla eller återbrytande av dom, om sökanden inte har anlitat rättegångsombud eller rättegångsbiträde i enlighet med 15 kap. 1 § 4 mom.,

3) behandla och avgöra ett ärende, om ansökan om extraordinärt ändringssökande har återtagits helt,

4) besluta om en särskild åtgärd, om en säkringsåtgärd, om förbud mot eller avbrytande av verkställighet och om andra motsvarande interimistiska åtgärder som gäller extraordinärt ändringssökande.

10 a §

Om ett ärende i högsta domstolen med stöd av 9 eller 10 § behandlas och avgörs av en ledamot ensam, får ledamoten också besluta om arvoden och kostnadsersättningar till försvararen, rätte-

Betänkande LaUB 2/2018 rd

gångsbiträdet och stödpersonen samt om skyldigheten att ersätta rättegångskostnader och bevisningskostnader.

11 §

En kollegial sammansättning vid en domstol och en sammansättning med en domare vid tingsrätten kan förstärkas med ytterligare en lagfaren ledamot, om det är motiverat med hänsyn till målets eller ärendets art eller omfattning eller av någon annan särskild orsak. Under samma förut-sättningar kan tingsrätten ha en tredje nämndeman.

5 kap.

Om väckande av talan och förberedelse i tvistemål

5 §

Om en stämningsansökan är bristfällig, oklar eller oredig ska käranden uppmanas att inom ut-satt tid korrigera ansökan, om det är nödvändigt för att rättegången ska kunna fortsätta eller för att svaromål ska kunna avgis. Käranden ska samtidigt underrättas om på vilket sätt stämningsansö-kan är bristfällig, oklar eller oredig och om att käromålet kan avvisas eller förkastas om käranden inte följer uppmaningen.

6 §

Domstolen ska avvisa käromålet, om käranden inte följer den uppmaning som nämns i 5 § och stämningsansökan är så bristfällig, oklar eller oredig att den inte duger som grund för en rätte-gång, eller om domstolen av något annat skäl inte kan pröva käromålet.

Domstolen ska förkasta käromålet genom dom till den del det är uppenbart ogrundat.

15 d §

Ett förberedelsesammanträde kan också hållas per telefon eller med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan tala med varandra, om domstolen anser att detta är ändamålsenligt. Då tillämpas inte bestämmelserna i 12 kap. om avgörande av ett mål på grund av en parts utevaro.

6 kap.

Huvudförhandling i tvistemål

11 §

Om huvudförhandlingen har uppskjutits en eller flera gånger med mer än sammanlagt 30 dagar, ska en ny huvudförhandling hållas.

Även om målet har varit uppskjutet mer än 30 dagar behöver ingen ny huvudförhandling hål-las, om det med hänsyn till målets omfattning eller art eller av andra särskilda skäl anses onödigt och det kan anses att huvudförhandlingen har hållits i ett sammanhang trots uppskovet och av-brottet.

Betänkande LaUB 2/2018 rd

12 kap.

Om parterna

Anlitande av en teknisk metod för dataöverföring

8 §

En part i ett tvistemål får delta i muntlig förhandling med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring där de som deltar i förhandlingen har sådan kontakt att de kan tala med och se varandra, om parten samtycker till det och domstolen anser att det är lämpligt. På hörande av en part i bevissyfte med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring tillämpas dock 17 kap. 52 och 56 §.

Vad som föreskrivs i 1 mom. tillämpas även på en parts lagliga företrädare och, med partens samtycke, på partens rättegångsbiträde eller rättegångsombud.

Som sådan personlig närvaro vid muntlig förhandling som avses i detta kapitel betraktas även deltagande i muntlig förhandling med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring.

Vad som i detta kapitel föreskrivs om inkallande samt om tvångsmedel och om påföljder för utevaro tillämpas även på deltagande i muntlig förhandling med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring vid en annan domstol eller hos en annan myndighet.

Bestämmelser om anlitande av en teknisk metod för dataöverföring vid förberedelsesammanträde finns i 5 kap. 15 d §.

33 §

Bestämmelser om när ett vittne får tas i förvar finns i 17 kap. 62 §.

26 kap.

Om fortsatt handläggning av besvärärenden i hovrätten

18 §

Ändringssökanden kallas till huvudförhandlingen vid äventyr att besvären vid svarandens utevaro avskrivs. En svarande i ett brottmål som åläggs att infinna sig personligen i egenskap av ändringssökande, kallas till huvudförhandlingen vid äventyr att besvären avskrivs om svaranden inte finner sig personligen till huvudförhandlingen och inte heller låter sig företrädas av ett ombud, och vid äventyr att målet kan avgöras trots svarandens utevaro, om svaranden låter sig företrädas av ett ombud.

20 §

Om ändringssökanden uteblir från huvudförhandlingen, avskrivs den del av besvären som huvudförhandlingen gäller. Om svaranden i ett brottmål personligen har kallats till huvudförhandlingen i egenskap av ändringssökande och svaranden har skickat ett ombud i sitt ställe, ska man i saken förfara i enlighet med 21 §, trots vad som föreskrivs i 12 kap. 29 §. Om svaranden i ett brottmål personligen har kallats till huvudförhandlingen i egenskap av ändringssökande och uteblir

Betänkande LaUB 2/2018 rd

från en huvudförhandling till vilken han eller hon har uppmanats att infinna sig vid vite, kan svarenden föreläggas ett högre vite eller domstolen bestämma att han eller hon ska hämtas till sammanträdet eller till ett senare sammanträde.

31 kap.

Om extraordinärt ändringssökande

14 a §

Med avvikelse från 12 § söks återbrytande av dom hos den domstol vars dom ansökan gäller, om ansökan avser

1 a) enbart sänkande av dagsbotens belopp,

Begränsning av extraordinärt ändringssökande

19 §

En part får hos högsta domstolen anföra klagan över domvilla, ansöka om återbrytande av dom och ansöka om återställande av försutten fatalietid endast en gång i samma ärende, om det inte av synnerligen vägande skäl är nödvändigt att pröva ärendet på nytt.

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag

om ändring av lagen om rättegång i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) 5 a kap. 5 §, sådan den lyder i lag 243/2006,

ändras 5 kap. 10 a §, 5 a kap. 1 § 1 mom. 4 punkten och 2 § 1 mom., 6 kap. 7 § 2 mom., 11 § 2 och 3 mom., 7 kap. 4 § 1 mom., 5 och 14 a §, 8 kap. 3 §, 11 § 1 mom., 12 och 13 §,

Betänkande LaUB 2/2018 rd

av dem 5 kap. 10 a §, 5 a kap. 1 § 1 mom. 4 punkten och 2 § 1 mom., 6 kap. 11 § 2 mom. och 7 kap. 14 a § sådana de lyder i lag 243/2006, 6 kap. 7 § 2 mom. sådant det lyder i lag 733/2015, 8 kap. 11 § 1 mom. sådant det lyder i lag 759/2010 och 13 § sådan den lyder delvis ändrad i lagarna 382/2003 och 455/2011, samt

fogas till 5 a kap. 3 §, sådan den lyder i lag 243/2006, ett nytt 4 mom. och till 8 kap. en ny mellanrubrik före 13 § som följer:

5 kap.

Om väckande av åtal

10 a §

Ett sammanträde för muntlig förberedelse kan också hållas per telefon eller med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan tala med varandra, om domstolen anser att detta är ändamålsenligt.

5 a kap.

Om avgörande av mål utan huvudförhandling

1 §

Ett mål kan avgöras utan att huvudförhandling hålls (*skriftligt förfarande*), om

4) målsäganden vid förundersökningen har meddelat att han eller hon inte har några anspråk i målet eller att han eller hon samtycker till att målet behandlas i skriftligt förfarande, och

2 §

Om förundersökningen eller andra omständigheter ger anledning att anta att det finns förutsättningar för skriftligt förfarande, ska svaranden i samband med delgivningen av stämningen, stämningensansökan och ett sådant anspråk som avses i 3 kap. 10 § uppmanas att skriftligen inom 14 dagar från delgivningen meddela tingsrätten om han eller hon erkänner den gärning som anges i åtalet samt avstår från sin rätt till muntlig förhandling och samtycker till att målet avgörs i skriftligt förfarande. Svaranden ska samtidigt upplysas om arten av och den maximala storleken på det straff som åklagaren föreslår. Svaranden ska även upplysas om vad samtycket innebär för behandlingen av målet.

3 §

På avgivande av en muntlig utsaga eller ett muntligt svaromål med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring tillämpas vad som föreskrivs i 8 kap. 13 §.

Betänkande LaUB 2/2018 rd

6 kap.

Om huvudförhandling

7 §

Målsäganden kan delta i behandlingen så att en part eller någon annan person inte är närvarande med iakttagande av vad som föreskrivs i 17 kap. 51 § i rättegångsbalken.

11 §

Även om målet har varit uppskjutet mer än 30 dagar behöver ingen ny huvudförhandling hållas, om det med hänsyn till målets omfattning eller art eller av andra särskilda skäl anses onödigt och det kan anses att huvudförhandlingen har hållits i ett sammanhang trots uppskovet och avbrottet.

Om huvudförhandlingen har varit uppskjuten för undersökning av svarandens sinness tillstånd, behöver ingen ny huvudförhandling hållas, även om förhandlingen har varit uppskjuten en längre tid än vad som föreskrivs i 1 mom.

7 kap.

Om behandlingen av brottmål där målsäganden ensam för talan

4 §

Om en stämningsansökan är bristfällig, oklar eller oredig ska målsäganden uppmanas att inom utsatt tid korrigera ansökan, om det är behövt för den fortsatta förberedelsen. Målsäganden ska samtidigt underrättas om på vilket sätt ansökan är bristfällig, oklar eller oredig och om att talan kan avvisas eller förkastas om målsäganden inte följer uppmaningen.

5 §

Domstolen ska avvisa talan, om målsäganden inte följer den uppmaning som avses i 4 § och stämningsansökan är så bristfällig, oklar eller oredig att den inte duger som grund för en rättegång, eller om domstolen av något annat skäl inte kan pröva talan.

Domstolen ska förkasta talan genom dom till den del den är uppenbart ogrundad.

14 a §

Ett sammanträde för muntlig förberedelse kan också hållas per telefon eller med anlitage av en teknisk metod för dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan tala med varandra, om domstolen anser att detta är ändamålsenligt. Då tillämpas inte bestämmelserna om avgörande av ett mål på grund av en parts utevaro.

Betänkande LaUB 2/2018 rd

8 kap.

Om parterna

3 §

En svarande kan inte dömas till straff om svaranden inte har hörts personligen eller inte har företrätts av ett rättegångsombud vid huvudförhandlingen.

Svaranden ska dock vara personligen närvarande vid huvudförhandlingen i tingsrätten eller hovrätten till den del som domstolen anser att svarandens närvaro är behövlig för utredningen av målet eller av något annat skäl. En svarande som är yngre än 18 år får inte dömas till fängelse, om han eller hon inte har hörts personligen vid huvudförhandlingen.

Svaranden ska vara personligen närvarande vid den huvudförhandling där åtalet för det brott för vilket svaranden är häktad behandlas. Svaranden ska vara personligen närvarande vid huvudförhandlingen i tingsrätten också om han eller hon åtalas för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst sex år. Domstolen kan dock besluta att svarande som avses i detta moment inte behöver vara närvarande under hela huvudförhandlingen.

11 §

Trots bestämmelserna i 3 § kan målet prövas och avgöras trots svarandens utevaro, om svarandens närvaro inte är behövlig för utredningen av målet och svaranden har kallats till domstolen vid äventyr av sådan påföljd. Svaranden kan i så fall dömas till ordningsbot, böter eller fängelse i högst tre månader och till en förverkandepåföljd på högst 10 000 euro.

12 §

Trots bestämmelserna i 3 § kan målet med svarandens samtycke prövas och avgöras trots svarandens utevaro, om svaranden har kallats till domstolen vid äventyr av sådan påföljd och svarandens närvaro inte är behövlig för utredningen av målet. Svaranden kan då inte dömas till strängare straff än fängelse i nio månader.

Anlitande av en teknisk metod för dataöverföring

13 §

En part i ett brottmål får delta i muntlig förhandling med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring där de som deltar i förhandlingen har sådan kontakt att de kan tala med och se varandra, om parten samtycker till det och domstolen anser att det är lämpligt. På hörande av svaranden och målsäganden i bevissyfte med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring tillämpas dock 17 kap. 52 och 56 § i rättegångsbalken.

Vad som föreskrivs i 1 mom. tillämpas även på svarandens eller målsägandens lagliga företrädare och, med svarandens eller målsägandens samtycke, på svarandens eller målsägandens rättegångsbiträde eller rättegångsombud.

Som sådan personlig närvaro vid muntlig förhandling som avses i detta kapitel betraktas även deltagande i muntlig förhandling med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring.

Vad som i detta kapitel föreskrivs om inkallande samt om tvångsmedel och om påföljder för utevaro tillämpas även på deltagande i muntlig förhandling med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring vid en annan domstol eller hos en annan myndighet.

Betänkande LaUB 2/2018 rd

Vad som föreskrivs ovan i denna paragraf tillämpas inte på erkännanderättegångar som avses i 5 b kap. Bestämmelser om anlitage av en teknisk metod för dataöverföring vid sammanträden för muntlig förberedelse finns i 5 kap. 10 a § och 7 kap. 14 a §.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av 10 kap. i förundersökningslagen

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till 10 kap. i förundersökningslagen (805/2011) en ny 2 a § som följer:

10 kap.

Avslutande av förundersökning

2 a §

Skyldighet att stanna kvar för delgivning av stämning

Åklagaren får förordna att den som misstänks för brott ska stanna på förundersökningsmyndighetens verksamhetsställe för att delges stämning som åklagaren utfärdar enligt 5 kap. 1 § 1 mom. i lagen om rättegång i brottmål.

Den misstänkte får hållas inlåst om det är nödvändigt för att förhindra att den misstänkte avlägsnar sig.

Delgivningen ska ske utan dröjsmål. Den misstänkte har rätt att avlägsna sig efter delgivningen, dock alltid senast sex timmar efter det att förundersökningen har avslutats.

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

om ändring av lagen om verkställighet av böter

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om verkställighet av böter (672/2002) 30 § 3 mom., 31 och 36 §, av dem 31 § så-
dan den lyder i lag 985/2005, som följer:

30 §

Behandlingen av ett ärende vid domstol

Den betalningsskyldige ska infinna sig till domstolsbehandlingen om han eller hon önskar bli
hörd. Om den betalningsskyldige uteblir utan att ha meddelat laga hinder, kan saken avgöras trots
hans eller hennes utevaro. Den betalningsskyldige kan före behandlingen av ärendet lämna ett
skriftligt bemötande till domstolens kansli. Om domstolen finner det lämpligt kan behandlingen
av ett ärende också ske med anlitande av en teknisk metod för dataöverföring där de som deltar i
behandlingen har sådan kontakt att de kan tala med och se varandra.

31 §

Uppskov med domstolsbehandlingen

Domstolen kan skjuta upp behandlingen av ett ärende som gäller bestämmande av förvand-
lingsstraff

- 1) för att situationen i fråga om betalningen av böterna ska kunna utredas, eller
- 2) för att den betalningsskyldiges svaga ekonomiska ställning och orsakerna till att den är svag
eller andra omständigheter som avses i 2 a kap. 6 § 1 mom. 3 punkten eller 7 § 2 punkten i straff-
lagen ska kunna utredas.

Då behandlingen skjutits upp av i 1 mom. 2 punkten nämnd orsak ska domstolen meddela den
betalningsskyldige en ny tidpunkt för behandlingen och påföljderna vid utevaro. Ett meddelande
behöver inte lämnas till en betalningsskyldig som uteblivit från behandlingen om ärendet skjuts
upp för att betalningssituationen ska kunna utredas.

36 §

Inledande av verkställigheten av ett förvandlingsstraff

När ett avgörande som gäller bestämmande av förvandlingsstraff har vunnit laga kraft eller kan
verkställas som en lagakraftvunnen dom, ska Rättsregistercentralen sända den betalningsskyldi-

Betänkande LaUB 2/2018 rd

ge en sådan betalningsupplmaning som avses i 7 §. Innan Rättsregistercentralen inleder verkställigheten av ett förvandlingsstraff kan centralen med iakttagande av bestämmelserna i 14—18 § bevilja den betalningsskyldige en betalningstid på högst sex månader.

Om den betalningsskyldige inte fullgör hela sin betalningsskyldighet inom den tidsfrist som anges i den i 1 mom. avsedda betalningsupplmaningen eller inom den betalningstid som har beviljats med stöd av 1 mom., ska Rättsregistercentralen ansöka om verkställighet av förvandlingsstraffet hos utmätningsmannen på den ort där den som dömts till förvandlingsstraffet bor eller vistas. Utmätningsmannen ska se till att den dömde förpassas till en straffanstalt. Rättsregistercentralen ska till den betalningsskyldige återbetala en delvis erlagd betalning på det sätt som föreskrivs i 22 §.

I fråga om efterlysning samt återkallande och rättelse av efterlysning gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs i 19 och 20 §.

Denna lag träder i kraft den 20 .

På ärenden som avser förvandlingsstraff och som är anhängiga vid ikraftträdandet av denna lag tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

Utskottets förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att justitieministeriet följer hur reformen för att förenkla rättsprocesserna i de allmänna domstolarna fungerar och vilka konsekvenser den har, särskilt när det gäller bestämmelserna om domstolarnas sammansättningar och om den åtalades personliga närvaro vid rättegången, och att ministeriet lämnar lagutskottet en utredning om de frågorna före utgången av 2023.

Betänkande LaUB 2/2018 rd

Helsingfors 18.4.2018

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Kari Tolvanen saml
vice ordförande Eva Biaudet sv
medlem Eeva-Johanna Eloranta sd
medlem Katja Hänninen vänst
medlem Ari Jalonen blå
medlem Johanna Karimäki gröna
medlem Pia Kauma saml
medlem Niilo Keränen cent
medlem Suna Kymäläinen sd
medlem Ilmari Nurminen sd
medlem Antti Rantakangas cent
medlem Mari-Leena Talvitie saml
medlem Ville Tavio saf
ersättare Eeva-Maria Maijala cent
ersättare Ari Torniainen cent
ersättare Matti Torvinen blå.

Sekreterare var

utskottsråd Mikko Monto.

Betänkande LaUB 2/2018 rd Reservation

RESERVATION

Motivering

Jag anser att ett fängelsestraff kan bestämmas i tingsrätten först när svaranden har hörts personligen i rätten.

Jag åberopar denna månghundraårig tradition och dess preventiva effekt, rättviseskäl och psykologiska aspekter och anser att man inte bör slopa kravet på den åtalades närvaro i fråga om hela processen. Jag föreslår därför att svaranden också i fortsättningen ska höras personligen i tingsrätten.

Huvudregeln i mitt förslag är att svaranden ska vara på plats vid huvudförhandlingen när åtalet läses upp och svaromål avges. Efter det kan svaranden om han eller hon så önskar avlägsna sig, om inte domstolen yrkar på att han eller hon ska vara närvarande för utredning av målet eller av något annat skäl. Det krävs alltså inte att svaranden som utgångspunkt är närvarande under hela huvudförhandlingen i tingsrätten. I besvärinstansen räcker det att svaranden företräds av ett rättegångsbiträde. Huvudregeln när det gäller personer under 18 år är att de ska höras i samtliga rättsinstanser innan de kan dömas till ett fängelsestraff. När det gäller häktade är huvudregeln att de ska vara närvarande under hela huvudförhandlingen om inte domstolen beslutar något annat.

Om det inte alls krävs personlig närvaro, kommer många svarande i brottmål att utnyttja sin rätt att utebli från sammanträdet trots att detta inte är i deras eget intresse. Svarande kommer att utebli också av orsaker som rättegångsombudet eller domstolen inte känner till. Det kan till exempel handla om rusmedelsberoende, psykisk sjukdom eller andra omständigheter som hänför sig till svarandens hälsotillstånd. Sådana skäl kan om de kommer fram i efterhand också utgöra en ny grund för överklagande.

Särskilt med tanke på rättvisan och samhällsmoralen är det viktigt att den som åtalats för brott infinns sig till huvudförhandlingen åtminstone en gång under rättsprocessens gång (i tingsrättsfasen). Med tanke på den åtalade är det från psykologisk synpunkt motiverat att han eller hon konkret ser det sammanträde i rätten där hans eller hennes gärning behandlas och tvingas acceptera följderna av gärningen. Också med tanke på offren är det från psykologisk synpunkt motiverat att de ser att gärningsmannen personligen ställs inför rätta och att de får möjlighet att behandla eventuella trauman som gärningsmannen orsakat.

Dessutom bör det noteras att svarandens goda eller dåliga uppförande i tingsrätten beaktas som en del av bevisningen i en brottmålsrättegång. Om man slopar svarandens skyldighet att vara närvarande försvåras möjligheterna att nå ett materiellt riktigt slutresultat. Det betyder mer orättvisa domar.

Däremot är det skäligt att målsägande och vittnen inte ska behöva infinna sig till behandlingen av ett mål flera gånger på grund av att svaranden är frånvarande. Därför anser jag att bestämmelserna om bevisupptagning och omedelbar huvudförhandling bör ändras så att det räcker att svaran-

Betänkande LaUB 2/2018 rd
Reservation

dens rättegångsombud är närvarande för att domstolen ska kunna ta emot målsägandens yrkanden och ta upp all bevisning i målet.

Förslag

Jag föreslår

att riksdagen godkänner lagförslagen enligt betänkandet, men 8 kap. 3 § i lagförslag 2 med följande ändringar:

3 §

En svarande kan inte dömas till fängelsestraff i tingsrätten om svaranden inte har hörts personligen ~~eller inte har företrätts av ett rättegångsombud vid huvudförhandlingen.~~

Svaranden ska dock vara personligen närvarande vid huvudförhandlingen i tingsrätten eller hovrätten till den del som domstolen anser att svarandens närvaro är behövlig för utredningen av målet eller av något annat skäl. I hovrätten kan en svarande dömas till straff utan att svaranden hörts personligen, om svaranden har företrätts av ett rättegångsombud vid huvudförhandlingen. En svarande som är yngre än 18 år får inte dömas till fängelse, om han eller hon inte har hörts personligen vid huvudförhandlingen.

Svaranden ska vara personligen närvarande vid den huvudförhandling där åtalet för det brott för vilket svaranden är häktad behandlas. ~~Svaranden ska vara personligen närvarande vid huvudförhandlingen i tingsrätten också om han eller hon åtalas för ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst sex år.~~ Domstolen kan dock besluta att svarande som avses i detta moment inte behöver vara närvarande under hela huvudförhandlingen.

Helsingfors 18.4.2018

Ville Tavio saf
Suna Kymäläinen sd
Eeva-Johanna Eloranta sd
Katja Hänninen vänst
Ilmari Nurminen sd
Johanna Karimäki gröna